

УДК 355.40 (477.7) «1803»

ГРИНИХА А.І.

**РОЗВІДУВАЛЬНА МІСІЯ Ж.Ж. РАКО ДЕ РОІ В ПІВНІЧНОМУ
ПРИЧОРНОМОР'І У 1803 році: СПРОБА ІСТОРИЧНОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Здійснено спробу «історичного розслідування» причетності французького мандрівника Ж. Ж. Рако де Рої (1780 – 1810) до збору розвідувальних даних про військовий стан, економіку, торгівлю, настрої місцевого населення в Північному Причорномор'ї. Після повернення до Франції, Ж. Ж. Рако де Рої видав свої спостереження – «Подорож до Криму та берегів Чорного моря у 1803 році...». Дослідження зосереджується на текстуальному аналізі запропонованого джерела, а також суміжних матеріалів (кореспонденції Наполеона та інших наративів про Крим цієї епохи), які за робочою гіпотезою мали б розкрити справжню мету поїздки француза південно-західними окраїнами Російської імперії.

Ключові слова: Ж. Ж. Рако де Реї, розвідувальна місія, Крим, Північне Причорномор'я.

Постановка проблеми: Дослідження французько-російських взаємовідносин у часовому проміжку між 1801 і 1806 рр., зосереджуються на переважно політичних і військових аспектах діяльності Третьої антифранцузької коаліції [1]. У нашій статті ми спробуємо пролити світло не так на дипломатію цієї епохи, як на правдоподібно розвідувальну місію аудитора державної ради Франції, суасонського супрефекта, кавалера ордену Почесного легіону, префекта департаменту Арно і мандрівника Жана-Жака Рако де Рої (1780 – 1810), який у 1803 р. здійснив подорож із Петербургу в Північне Причорномор'я, а в 1806 році за сприяння імператора французів опублікував у Парижі свої подорожні записки [2], які через рік вийшли також в англійському перекладі.

Гриниха Андрій Ігорович, студент, магістерська програма з історії, Український католицький університет, м. Львів.

© Гриниха А.І., 2017

Мета статті: проаналізувати наратив Ж. Ж. Рако де Рої «Подорож до Криму та берегів Чорного моря...», а також допоміжні джерела задля з'ясування причетності француза до збору розвідувальних даних про південно-західні окраїни Російської імперії у 1803 році на користь французького уряду.

Аналіз останніх досліджень: Вивчення дипломатичних відносин епохи Наполеона, а також розвідувальних і шпигунських заходів урядів держав і окремих осіб значно поступаються за якісними і кількісними показниками масиву досліджень, присвячених військово-політичному вектору. Більше того ті нечисленні праці, що мають своїм предметом дослідження російсько-французьких відносин у контексті військової розвідки, радше стосуються періоду підготовки до військової, французько-російської конфронтації 1810 – 1811 рр. і безпосередньо війни 1812 року [3, 4, 5, 6]. Така тенденція має беззаперечну логіку, адже апогеєм шпигунства на користь своїх держав – Франції та Росії став саме вказаний вище період, проте не слід також ігнорувати ціле десятиліття до війни 1812 року – поодинокі і несистематичні французькі розвідувальні місії на території Російської імперії в обличчі комерсантів, авантюристів чи офіційних урядових аташе зустрічались, як мінімум, з 1802 – 1803 рр. одразу ж після розпаду Другої антифранцузької коаліції. Одним із перших, хто звернув на це увагу, був В. Ададуров у своїй монографії, аналізуючи проекти та діяльність підданих Французької імперії, які з тою чи іншою метою відвідали Росію [7]. Прикметно, що життя і діяльність французького мандрівника, який зумів зробити швидко і доволі успішну кар'єру фактично жодним чином не висвітлені у західній історіографії. Протягом ХІХ століття на його працю покликаються окремі дослідники Кримського півострова і, крім того, деякі біографічні покажчики та енциклопедії того часу згадують ім'я нашого француза на своїх сторінках – два англійських [8, 9], і один французький [10]. В українській історіографії французький чиновник побіжно фігурує у невеликій кількості краєзнавчих статей і в працях з регіоналістики [11, 12, 13], а також у кількох монографіях – в уже згадуваній праці львівського історика В. Ададурова і в роботі полтавського дослідника Є. Луняка [14].

Виклад основного матеріалу: Попри те, що Ж.Ж. Рако де Рої, який був лише третьорядним чиновником у бюрократичній системі Французької імперії, і прожив заледве 30 років (помер від ускладнень від рани у грудях, отриманої під час дуелі у 1810 р.) [10, с. 423], все він може бути нам цікавим з багатьох причин, однією з яких є наявність цілісного нарративу, який він склав на основі своєї подорожі південно-західними теренами Російської імперії [2].

Згадувана нами робота француза носить радше компілятивний характер, адже зіткана із багатьох сучасних нашому автору праць про Крим і Північне Причорномор'я. Широкий спектр покликань на твори своїх сучасників показують неабияку освіченість та начитаність Ж.Ж. Рако де Рої, який, готуючись до поїздки у Росію, активно готувався і збирав корисні матеріали для себе. Цікавим є той факт, що маршрут подорожі у Криму для Ж.Ж. Рако де Рої накреслив відомий вчений, натураліст і енциклопедист С. Паллас (1741 – 1811), який також за словами нашого автора надав йому вкрай корисну інформацію, необхідну для подорожі цими теренами. Після повернення до Франції, робота Ж. Ж. Рако де Рої спричинила зацікавлення з боку тодішніх відомих французьких науковців – натураліста Ж. Ласепада (1756 – 1825), вченого-сходознавця Л.М. Ленгле і антикознавця О-Л Міллена (1759 – 1818) [12, с. 347-348], який написав на основі старожитностей, привезених Ж. Ж. Рако де Рої з Криму нумізматичну розвідку, поміщену в кінці праці нашого автора («*Note de M. Millin sur les médailles trouvées en Crimée par M.J Reuilly*»).

Слід також сказати, що нарратив Ж. Ж. Рако де Рої доцільно аналізувати у компаративному ключі із текстами епохи, що були безпосередньо відомі авторові – це праці С. Палласа [15], К. Вольнея [16] та інших, які залишили помітний відбиток на способі інтерпретації побаченого Ж. Ж. Рако де Рої у Криму та Північному Причорномор'ї. Тому маємо одну з робочих гіпотез, що текст Ж. Ж. Рако де Рої може бути одним із гвинтиків у системі так званого мегатексту або ж дискурсу Заходу про Російську імперію

та її південно-західні окраїни, що звісно ж потребує окремого, інтертекстуального дослідження. Зараз ж зосередимося на спробі «історичного розслідування», щоб довести або ж спростувати тезу про те, що Ж. Ж. Рако де Рої виконував спеціальну шпигунську місію на південно-західних окраїнах Російської імперії за дорученням французького уряду.

Початок ХІХ століття був епохою найбільшого піднесення Франції, яка під проводом Наполеона І стала найвпливовішою державою на політичній мапі Європи і цілком зрозумілим було її все активніше зацікавлення західними і південно-західними окраїнами Російської імперії. Свідченням цього була поява численних наративів французьких авторів, які інформували свій уряд про ситуацію, населення, господарство і торгівлю цих країв [7, с. 84]. Наприклад, капітан Бургуен, який у 1803 р. здійснив подорож Таврійською, Херсонською та Новоросійською губерніями, а згодом протягом року прожив в Одесі; Анрі Мюр, який був консулом Франції в Одесі; Пер-Бернар Ратез – консул Франції в Севастополі і Херсоні протягом 1803 – 1806 рр. [7, с. 84-85]. Свою подорож до Криму і Північного Причорномор'я Ж. Ж. Рако де Рої розпочав у лютому 1803 року, коли разом із новоспеченим градоначальником Одеси герцогом А.Е де Ришельє (1766 – 1822) вирушив до берегів Чорного моря, після двомісячного перебування у столиці імперії місті Санкт-Петербург. Властиво, що перші рядки його праці присвячені саме цьому епізоду. Надалі автор поділив свою працю на два великих блоки, перший з яких присвячений географії та природничій історії Криму, а другий – політичному становищу Криму. Крім того, до праці додано нотатки про комерцію на Чорному морі, опис матеріальних знахідок де Рої під час подорожі, а також мапи Криму та Севастополя. Перша частина тексту француза рясніє чисельними запозиченнями із інших праць його сучасників та давніх авторів: з уже згадуваного С. Палласа [17], популярної праці поляка С. Богуша-Сестренцевича (1731 – 1826) написаної французькою мовою [18], натураліста і природознавця Ж. Л. Бюффона (1707 – 1788) [19], а також античних

авторів Плінія, Страбона, Геродота. У другій частині крім згаданих уже авторів присутні також покликання на опис Криму Ю. Е. Тунмана [20], всесвітньовідому багатотомну працю про Римську імперію британського історика Е.Гіббона (1737 – 1794) [21], доволі знану в Європі працю Ш. де Пейсонеля (1727 – 1790) про торгівлю на Чорному морі [22] та декількох інших відомих авторів епохи.

Був Ж. Ж. Рако де Рої авантюристом, який прагнув поглибити природничі, географічні та історичні знання своїх співгромадян про Північне Причорномор'я та Крим чи радше він був таємним агентом французького уряду – питання досі відкрите. Дозволимо собі припустити, що французький мандрівник міг цілком поєднувати ці дві місії. Англійська мандрівниця М. Холдернесс, яка з 1816 р. по 1820 р. жила у Криму і вивчала звичаї, побут і традиції кримських татар, у 1823 році у Лондоні видала друком свої спостереження «Новоросія. Подорож з Риги до Криму, по дорозі через Київ...» [23] в яких доволі часто покликала на своїх попередників у дослідженні півострова, серед яких на сторінках праці англійської мандрівниці фігурував також і Рако де Рої. Крім критичних зауваг у бік француза, який, за словами англійки, припускався багатьох неточностей і помилок у змалюванні повсякденного життя татар [23, с. 180], М. Холдернесс також запевняє, що насправді він був шпигуном французького уряду і намагався з'ясувати політичні настрої серед татар, їхнє ставлення до Наполеона і до російського уряду, а також перевіряв стан торгівлі на Чорному морі, кількість та потужність російських сухопутних і морських сил у цьому регіоні [23, с. 106]. Не зовсім зрозумілими є джерела інформації, які дозволяли М. Холдернесс давати такі оцінки діяльності француза, оскільки в інших працях англійських мандрівників цього періоду, які відвідали Крим, Ж. Ж. Рако де Рої фігурує лише як авторитетний автор, який плідно доклався до досліджень півострова [24, с. 276].

Свідчення англійців про діяльність Ж. Ж. Рако де Рої у Криму можуть давати допоміжні і гіпотетичні аргументи, зважаючи на політичну кон'юнктуру цих авторів – інша

річ, коли ми маємо справу із кореспонденцією вищих посадових осіб Франції. Так у листі Наполеона до міністра закордонних справ Ш.-М.Талейрана від 28 травня 1804 року, знаходимо досить промовисту інформацію: "Пане Талейране, Рако де Рої, який був прикріплений до російського посольства, здійснив подорож до побережжя Чорного моря і привіз з собою корисні плани і записки, мій задум в тому, щоб ця подорож не була на його власних витратах; тому я хочу, щоб ви повернули йому всі кошти (витрачені під час цієї подорожі)" [25].

Отож, з листа дізнаємося, що Ж. Ж. Рако де Рої був долучений до дипломатичної місії в Росії і як впливає з тексту, мав певне доручення із збору корисної для французького уряду інформації. Свое завдання француз очевидно виконав добре, адже Наполеон просить, щоб йому компенсували усі затрати на подорож. На жаль це лише поодинокі згадки про нашого автора на сторінках кореспонденцій перших осіб Франції, проте навіть не зважаючи на цей факт, наша початкова гіпотеза отримала серйозне підтвердження. Французький історик середини ХІХ століття Е. Дрію у своїй праці про східну політику Наполеона [26, с. 58] зазначав, що оскільки французький уряд не мав можливості здійснювати повномасштабні розвідувальні операції щодо військового та економічного становища Росії, тому використовував для цього офіцерів при дипломатичних місіях або комерсантів, які приховували свої плани під виглядом торговельних місій [7, с. 367].

Остаточну крапку у з'ясуванні причетності Ж.Ж. Рако де Рої до збору розвідувальних даних про південно-західні окраїни Російської імперії може поставити текстологічний аналіз нарративу француза. Як уже вказувалося на початку, наш автор задекларував причину своєї поїздки як дослідницьку і краєзнавчу, з метою поглиблення знань французів про Північне Причорномор'я. Проте одразу ж засумніватись у цьому нас спонукає присвята Наполеону, написана Ж. Ж. Рако де Рої після повернення у Францію, і яка поміщена на самому початку його «Подорожей...». У цьому коротенькому вступі знаходимо неоднозначну, проте доволі

промовисту інформацію. Наш автор присвятив свою роботу «Його величності імператорові і королю», задекларував свою повну відданість Наполеону під час здійснення подорожі; висловив подяку, що ця праця побачила світ саме завдяки сприянню імператора і нарешті повідомив, що про подвиги Наполеона дізналися «нащадки Чингісхана», тобто кримські татари. [2, с. 7 – 9]

Як ми вже бачили із листа, наведеного раніше, подорож Ж. Ж. Рако де Рої була організована безпосередньо французьким урядом і, як показують доступні нам матеріали, Наполеон був добре проінформований про результати її діяльності. Неможливо з'ясувати, чи Наполеон в кінцевому результаті прочитав цю роботу, але очевидно: з окремими матеріалами, доставленими де Рої з Росії, він був ознайомлений. Так, у Архіві Військового міністерства Франції зберігається меморандум Ж. Ж. Рако де Рої «Спогади про Крим», який був складений перед військовою конфронтацією із Росією у 1812 році, в якому міститься інформація, безпосередньо узята із подорожніх записок автора «Подорож до Криму та берегів Чорного моря...». Інформаційна складова меморандуму пропонує нам відомості про звичаї та релігію росіян; стислі повідомлення про історію Росії минулих епох, а також короткий опис стану торгівлі, економіки та військової присутності на півострові [27]. Слід визнати, що скоріш за все місія Ж. Ж. Рако де Рої у Росії була успішною, адже після повернення у Париж він став кавалером ордену Почесного легіону та отримав кар'єрне підвищення – став префектом департаменту Арно.

Можемо припустити, що, крім інформування свого уряду про військовий, торговельний, економічний та соціальний стан Криму і Північного Причорномор'я, Рако де Рої міг також збирати інформацію та вести спостереження за французькими емігрантами-роялістами, які після вибуху революції у Франції змушені були емігрувати в тому числі й у Російську імперію, де через деякий час отримали високі посади у державному апараті Російської імперії. Маємо на увазі вже згадуваного герцога де Ришельє, градоначальника Одеси, якого Ж. Ж. Рако де Рої супроводжував у подорожі

до нового місця призначення, а також маркіза Ж. Б. де Траверсе (1754 – 1831), який на час перебування нашого героя у Росії займав посаду командувача Чорноморським флотом і який влаштував особисту аудієнцію Рако де Рої, коли той прибув у Миколаїв.

Ми вже згадували, що в першій частині своїх «Подорожей в Крим...» Ж. Ж. Рако де Рої описує фізичну, природничу і географічну історію Криму, а друга частина розпочинається із опису політичної історії півострова з часів Античності і аж до російського завоювання – ці частини є майже цілковитою компіляцією із праць інших авторів, давніх і відносно сучасних для Ж. Ж. Рако де Рої. Більш цікавими для нас є ті уривки, в яких автор представляє свої особисті спостереження на основі побаченого, а саме пасажі про населення та демографію Криму, економічний стан, торгівлю і військову присутність на півострові. В цілому французький автор мав доволі амбівалентне ставлення як до кримських татар, так і до російської адміністрації у цьому регіоні. Російську присутність у Криму де Рої характеризував як окупацію, а методи управління, як занадто суворі.

Подаючи дані про демографічне становище півострова, автор зазначав, що Крим втратив майже 200 тис. свого корінного населення, яке в основному емігрувало в Туреччину, через примусове насадження росіянами своїх звичаїв та законів, що суперечило давньому традиційному способу життя та релігійному світоглядові татар [2, с. 177-178]. В цілому автор подорожніх записок не сповідував особливого пієтету до росіян, а подекуди висловлювався у доволі ворожих тонах – господарювання росіян у Криму асоціюється із майже варварською поведінкою, яка характеризується спустошенням цих країв, знищенням природи і старожитностей з метою отримання матеріальної вигоди, а також через примітивні навички та уявлення про упорядкування певної території [2, с. 197-198].

Слід зазначити, що Ж. Ж. Рако де Рої був досить прискіпливим і спостережливим щодо різних особливостей економіки півострова то його торговельних спроможностей. Він високо оцінював усі переваги Криму, який розташований

на перехресті надважливих торговельних шляхів – туди прибували і відправлялись товари в Іспанію, італійські землі, на Близький і Середній Схід, а особливо на південне узбережжя Чорного моря із містами якого, здавна була налагоджена активна торгівля. Французький мандрівник, без сумніву, бачив яскраві економічні перспективи півострова у випадку, якщо росіяни зможуть правильно розпорядитися одержаними можливостями [2, с. 198].

Проте на разі нас цікавить не так спостереження француза про торгівлю та економіку півострова, як його деталізовані замітки щодо російської військової присутності та стану військового флоту у Криму. Може видатись дивним, але Рако де Рої, який декларував у своїй праці прагнення доповнити природничі та краєзнавчі знання про цей регіон, зробив детальний та прискіпливий звіт про військову ситуацію у Криму: “Військові сили, які Росія утримує у Криму складаються із драгунського полку (Смоленський), трьох мушкетерських полків (Белевський, Вітебський, Троїцький), ще одного полку і гарнізонного батальйону. Вони розміщені наступним чином: в Перекопі – гарнізонний батальйон; в Козлофі – Троїцький полк; в Ак-Мечеті – 2 батальйони; в Севастополі – Белевський полк і гарнізонний полк; в Каффі – Вітебський батальйон; в Керчі – 1 батальйон; в Тамані – 1 батальйон; в Карасубазі – Смоленський драгунський полк” [2, с. 195].

Продовжуючи, хочемо зауважити, що особливу увагу французького мандрівника привертав портовий Севастополь, його укріплення, військові об’єкти і флотилія. Крім детального топографічного опису цього міста, Ж. Ж. Рако де Рої також подав інформацію про його військові об’єкти: розміщення арсеналу, будинку офіцерів, казарм для матросів, госпіталів, міських артилерійських батареї та гарнізонів тощо. [2, с. 200]. Цей порт, за словами француза, «є одним із найкращих у Європі, завдяки його природним умовам, які надають йому ціну...» [2, с. 203]. Промовистими є замітки Рако де Рої про військову флотилію у Севастополі: “Чорноморський флот складається із Миколаївської флотилії

і суден, що розміщуються в Севастополі. Флотилія налічує від 66 до 80 палубних військових кораблів, а також декількох інших. Всі вони в досить поганому стані, а багато з них взагалі несправні. Севастопольський флот складається із 14 лінійних кораблів і 5 чи 6 фрегатів. Мені здалося, що вони мають досить погане обслуговування: я бачив декілька покинутих суден, а ще кілька не можуть бути використані навіть в надзвичайних обставинах. Російські кораблі зазвичай обслуговуються по 10 людей на гармату, матроси складають половину екіпажу, а решту – морська піхота і гармаші” [2, с. 207-208].

У наступних абзацах Ж. Ж. Рако де Рої дав також вкрай негативну оцінку підготовці моряків та компетентності офіцерів, а також вказав на погане керівництво й узгодження у діях між російськими сухопутними силами і морською флотилією. Крім того, подані імена і розташування найвищого адміралітету Чорноморського флоту [2, с. 209-210]. Такий підхід до опису військових об'єктів, кількості та якості сухопутних і морських сил противника був типовим для розвідників цієї епохи. У схожій манері польський генерал М. Сокольницький, який перебував на службі у французькій армії у переддень та під час війни 1812 року, складав для імператора французів меморандуми щодо переміщення російських військ, їхньої кількості, поточного командування та боєздатності окремих військових формувань росіян [28].

Висновки: Із наведених пасажів з праці француза помічаємо, що обсяг спостережень щодо кількості, стану і підготовки російських військових сил на півострові помітно вирізняється із загального масиву інформації, що міститься у «Подорожі в Крим...». Французького мандрівника цікавив широкий і деталізований спектр інформації про російську військову присутність у Криму. Була це проста педантичність і бажання усе детально описати, чи, радше, за цією скрупульозністю у відборі інформації приховане виконання таємного доручення французького уряду з відбору найважливіших свідчень про Кримський півострів – питання досі

відкрите. Проте із представлених тут аргументів та позицій нам видається, що Ж. Ж. Рако де Рої цілком міг бути таємним розвідником, який діяв під прикриттям природничого та краєзнавчого дослідження Північного Причорномор'я і Криму.

1. *Соколов О. В.* Аустерлиц. Наполеон, Россия и Европа, 1799—1805 гг. в 2-х т.: Т. 1. — М.: Русский импульс, 2006. 320 с.

2. *Reuilly J.* Voyage en Crimée et sur les bords de la mer noire, pendant l'année 1803. Paris. 1806. 339 p

3. *Savant J.* Les espions de Napoleon. Paris, 1957. 286 p.

4. *Безотосный В.* Разведка Наполеона в России перед 1812 г.– Вопросы истории, 1982, № 10. С. 86 – 94

5. *Промыслов Н.В.* Сведения французской разведки о Московской губернии в 1812 году в материалах Военного архива сухопутных сил Франции // «Сей день пребудет вечным памятником...» Бородино 1812–2012: Материалы Международной научной конференции, 3–7 сентября 2012 г. Можайск, 2013. С. 195 – 210.

6. *Ададуrow В.* Деятельность генерала Сокольникового в качестве «переводчика, отвечающего за специальную службу при его величестве» императоре Наполеоне I (Литва и Беларусь, июнь – август 1812 г.) / Вадим Ададуrow // Российские и славянские исследования : науч. сб. Вып. 11 / редкол.: А. П. Сальков, О. А. Яновский (отв. редакторы) [и др.]. – Минск : БГУ, 2016. – С. 135 – 141.

7. *Ададуrow В.* «Наполеоніда» на Сході Європи: уявлення, проекти та діяльність уряду Франції щодо південно-західних країн Російської імперії на початку ХІХ століття. – Львів: Вид-во УКУ, 2007. 560 с.

8. Handbook of biography embracing original memoirs of the most distinguished persons of all times / Edited by Elihu Rich.— London, 1863. 974 p.

9. The dictionary of biographical reference containing one hundred thousand names together with a classed index of the biographical literature of Europe and America / by Lawrence V. Phillips. – London, 1871. – 1020 p.

10. Biographie universelle, ancienne et moderne, ou Histoire, par ordre alphabétique, de la vie publique et privée de tous les hommes...37 volume. Chez L.G Michaud. Paris. 1824. 423 p.

11. *Храпунов Н.И.* Херсонес в описаниях европейских путешественников конца ХVІІІ – начала ХІХ в. // МАИЭТ. 2011. Вып. ХVІІ. с. 595–630

12. *Прохорова Т.О.* Про старожитності Південно-Західного Криму в записках торгових дипломатів Ж. Рейї та Ж. Гамби // Записки історичного факультету. – 2013. – Вип. 23. – С. 342 – 364.

13. *Третьяк А.* "Lettres sur Odessa" Шарля Сикара // Одесский альманах. Дерibasовская – Ришельевская. – №43. – Одесса, 2010. – С. 6 – 19

14. *Луняк Є.* Козацька Україна 16 – 18 ст. у французьких історичних дослідженнях. – К.-Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2012 р. – 808 с

15. *Паллас П. С.* Путешествие по разным провинциям Российского Государства: В 3 ч.: в 5 кн.; атлас — СПб.: Императорская Академия Наук, 1773–1788

16. *Volney C.* Voyage en Syrie et en Égypte, pendant les années 1783, 1784 & 1785, Paris 1785 ; Paris, Volland et Dessenne, 1787, 2 vol. 374 p.

17. *Voyages du professeur Pallas dans plusieurs provinces de l'empire de Russie et dans l'Asie septentrionale.* Paris. Maradan. 1794. 516 p.

18. *S. Sestrenczewicz.* Histoire de la Tauride. Volumes I-II. Braunschweig. Chez Pierre Francois Fauche et Comp. 1800. 500 p.

19. *Buffon G.I.* Histoire Naturelle, générale et particulière, avec la description du Cabinet du Roi. Imprimerie royale, Paris, 1766. 399 p.

20. *Description de la Crimée* Par Johann Erich Thunmann. Strasbourg. Chez Treuttel. 1786. 286 p.

21. *Gibbon D.* l'Histoire de la décadence et de la chute de l'Empire romain. T. 1. Chez Levevre. 1819. 438 p.

22. *Peyssonel C.* Traité sur le commerce de la Mer Noire. Chez Cuchet, 1787. 317 p.

23. *Holderness, M.* New Russia. Journey from Riga to the Crimea, by Way of Kiev; with Some Account of the Colonization, and the Manners and Customs of the Colonists of New Russia. To Which Are Added, Notes Relating to the Crim Tatars. London: Printed for Sherwood, Jones and Co. Paternoster-Row. 1823. 316 p.

24. *Lyall R.* Travels in Russia, the Krimea, the Caucasus and Georgia. London, 1825. 568 p.

25. *Les lettres de Napoleon Bonaparte a Talleyrand pendant l'annee 1804, № 494* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.le-prince-de-talleyrand.fr/naptall08.html>

26. *Driault E.* La politique orientale de Napoléon; Sébastiani et Gardane, 1806–1808, (Paris, F. Alcan, 1904). 400 p.

27. Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France. Archives de la Guerre — Tome II. Reconnaissances militaires (Pays étrangers). Manuscrits du Service historique de la Défense. Archives de l'Armée de Terre, Vincennes. Reconnaissances militaires (Pays étrangers) \ \ « Mémoire sur la Crimée, » par Reuilly

28. *Сокольниковий М.* «Исполнено по высочайшему повелению...»: Рапорт, поданный Наполеону начальником его контрразведки, польским генералом Михалом Сокольниковим, с рекомендациями «о способах избавления Европы от влияния России...». – Мн.: БГУ, 2003. 151 с.

Надійшла до редколегії: 07.06.2017 р.

Рецензент: *В.В. Ададуров*, доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри світової історії нового і новітнього часу, Український католицький університет, м. Львів.

Hrynykha Andriy

INTELLIGENCE MISSION OF J.JACQUES RACAULT DE REUILLY IN THE NORTHERN BLACK SEA REGION IN 1803: ATTEMPT OF HISTORICAL INVESTIGATION

An attempt was made to investigate the involvement of the French traveler J. Jacques Racault de Reuilly (1780–1810) in collecting data on the military status, economy, trade, and the mood of the local population in the Northern Black Sea region. After returning to France, J. Jacques Racault de Reuilly edited his observations – «A trip to the Crimea and the Black Sea coast in 1803 ...». The research focuses on the textual analysis of the proposed source, as well as related materials (correspondence of Napoleon and other narratives about the Crimea of this era), which, according to the working hypothesis, should reveal the true purpose of the Frenchman's trip to the southwestern outskirts of the Russian Empire.

Keywords: J. Jacques Racault de Reuilly, intelligence mission, Crimea, Northern Black Sea region.